

Список використаних джерел:

1. Афузова Г.В., Коротоножкін О.С. Застосування комп'ютерних технологій при порушенні оптико-просторового гнозису. *Теорія і практика тифлопедагогіки: Інформаційний бюлетень*. 2020. №№22-23. С. 5-10.
2. Демчук С., Куц А. Соціальна інтеграція неповносправних школярів із церебральним паралічем засобами фізичного виховання, Львів: Українські технології, 2003. 148 с.
3. Шипицина Л.М., Мамайчук И.И. Детский церебральный паралич. Москва: Дидактика Плюс, 2001. 272 с.
4. Minecraft: Education Edition. URL: <https://education.minecraft.net/>

УДК 376.091.12-057.164

Кравець Ніна

доцент кафедри психокорекційної педагогіки,

Шубала Ганна

магістр кафедри психокорекційної педагогіки

Національний педагогічний

університет імені М. П. Драгоманова,

м. Київ, Україна

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОБОТИ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ З УЧНЯМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Розкрито роботу асистента вчителя з учнями з особливими освітніми потребами. Проаналізовано особистісні якості асистента вчителя (комунікативні та організаційні здібності; здатність співпереживати; ціннісні орієнтації). Окреслено ключові компетентності, якими має володіти асистент учителя. Розглянуто форми та методи роботи асистента вчителя з учнями з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: інклюзивна освіта, асистент вчителя, освітній процес, учні з особливими освітніми потребами.

Актуальність дослідження. Інтеграційні процеси, глобалізація та орієнтація національної системи освіти на європейські й світові стандарти зумовлюють такий розвиток системи шкільної освіти в Україні, який передбачає гуманізацію освітнього процесу, що спрямовує педагогів на всебічне розуміння індивідуальних та типологічних особливостей учнів і врахування їх у процесі організації шкільної освіти загалом. Особлива увага державної політики у цьому контексті спрямована на забезпечення розвитку, надання можливостей отримання якісної освіти та створення найсприятливіших умов інтеграції в суспільство учнів з особливими освітніми потребами (з ООП). Однією з нових форм навчання учнів з ООП є визнана у багатьох країнах світу інклюзивна освіта та створення такого інклюзивного простору, який забезпечує право кожної дитини навчатися у закладі загальної середньої освіти із наданням їй усіх необхідних для цього умов та передбачає, насамперед, наявність спеціально підготовлених педагогів і спеціально підготовленого освітнього середовища. Тому актуальним завданням сьогодення є спрямування освітнього процесу на формування готовності асистента вчителя до роботи з учнями з ООП в умовах інклюзивної форми навчання.

Огляд літератури. Теоретико-методичні основи інклюзивної освіти розглянуто в роботах Д. Деплер, Н. Дятленко, Ю. Найди, А. Колупаєвої, О. Кузави, Т. Лормана, Є. Пургина, М. і Н. Семаго та інших. Проблеми підготовки сучасного вчителя до роботи з дітьми з ООП в

умовах інклюзії присвячено роботи вітчизняних науковців: А. Колупаєвої, Н. Кравець, О. Кузави, О. Митник, Л. Савчук, О. Таранченко, А. Шевцова, М. Шермет та інших.

Виклад матеріалу. Варто зазначити, що посада асистента вчителя є відносно новою для української школи. Асистент учителя – це новий суб'єкт освітнього процесу, який виступає посередником між дітьми і дитиною з ООП, здійснюючи допомогу вчителю у процесі освітньої діяльності. Відповідно “Класифікатору професій” і “Типових штатних нормативів загальноосвітніх навчальних закладів” визначено посадові обов'язки асистента учителя та ключові компетентності, якими він має володіти у процесі роботи з дітьми з ООП: діагностична, корекційна, прогностична, конструктивна, організаційна, комунікативна, технологічна, дослідна.

Робота асистента вчителя передбачає також наявність у нього сучасної системи знань із загальної педагогіки, психології та методик навчання; медичних знань (клініка, психопатологія, невропатологія) і спеціальних знань (корекційна педагогіка, спеціальна психологія, спеціальні методики). Поряд з предметними і методичними знаннями, вміннями, навичками асистента вчителя, важливим є знання ним психофізіологічних закономірностей, особливостей вікового і особистісного розвитку дітей в умовах інклюзивного освітнього середовища, вміння реалізувати різні способи взаємодії між усіма суб'єктами освітнього процесу.

Підготовка асистента вчителя до роботи з дітьми з ООП повинна мати синкретичний характер, що виявляється у взаємозв'язку і взаємозалежності цілей, змісту, методики організації та функціонуванні цих складових як єдиного цілого, включати мотиваційний, когнітивний і рефлексивний компоненти, оскільки їх наявність в структурі підготовки дозволить забезпечити її синкретичність і цілісний характер.

З метою вияву рівнів підготовки асистента вчителя до роботи з дітьми з ООП, а також з'ясування чинників, що впливають на їхнє становлення, ми провели констатувальний експеримент.

У результаті проведення експерименту з'ясовано, що рівень готовності асистента вчителя до роботи з дітьми з ООП (за результатами самооцінки) середній. Зокрема, лише 22,3 % опитаних переконані, що готові до зазначеного виду діяльності; 51,4 % респондентів мають сумніви щодо своєї готовності; 23,1 % опитаних визнали, що не готові до роботи в умовах інклюзії; 3,2 % не змогли визначити своєї підготовки. Результати дослідження засвідчили, що лише 11,8% педагогів пройшли спеціальну підготовку до здійснення цього виду професійної діяльності та мають високий рівень підготовки до роботи з дітьми з ООП. У багатьох (88,2 %) відсутніми є внутрішні суб'єктивні джерела, стимули професійного самовдосконалення (потреби, інтерес, воля, емоції та ін.) для роботи з вказаною категорією учнів. Також респонденти бажають отримати відповідь на багато запитань, пов'язаних з організацією роботи з дітьми з ООП. Зокрема, 82% педагогів вказали на недостатню кількість наявної навчально-методичної літератури та організаційно-матеріального забезпечення для належної роботи з дітьми в умовах інклюзії. З огляду на це, основними для розвитку професійної активності та готовності до інноваційної роботи з дітьми з ООП, на нашу думку, є саме внутрішні фактори, які суттєво впливають на ставлення асистента вчителя до виконання своїх професійних обов'язків. Варто зазначити, що асистенти вчителя не завжди усвідомлюють себе як суб'єкти інклюзивної освіти, а отже, не мають цілісного уявлення про особливості, форми та методи роботи з вказаною категорією дітей.

Ефективність організації та здійснення роботи асистента вчителя з дітьми з ООП залежить від правильного вибору методів і форм освітньої діяльності відповідно до психофізичних та вікових особливостей розвитку дітей, з якими працюють. Насамперед

асистент учителя має приймати учнів з ООП такими, якими вони є, дотримуючись емпатії, толерантності, відкритості, гуманізму, допомоги, довіри у взаєминах з ними, що ґрунтуються на доброзичливому й відкритому спілкуванні. Для цих дітей характерні комунікативна фобія, зниження пізнавальної активності не лише до навчальних предметів, а й до міжособистісного спілкування, що варто враховувати асистенту вчителя. Такий стан речей вимагає послідовного, багаторазового повторення навчального матеріалу, оскільки завдяки цьому виробляються правильні стереотипи дій, виховується бажання діяти самостійно, свідомо, що сприятиме формуванню у дітей з ООП потреби у знаннях, позитивного психоемоційного настрою [2].

Заняття з учнями з особливими освітніми потребами асистент учителя має спрямовувати на різні сфери розвитку, що базуються на самостійному, свідомому, активному оволодінні кожним учнем необхідних знань у процесі постійного стимулювання розумової та рухової активності. Завдяки пластичності мозку є незаперечна можливість покращення розумових та рухових функцій і навичок у школярів.

Насамперед варто звернути увагу на корекцію в учнів з ООП дефіцитних шкільно-значимих функцій, які не лише впливають на темп і якість формування навичок письма, читання, рахунку, але й визначають повноцінність засвоєння всього навчального матеріалу на початковому етапі навчання. До них відносяться: просторове сприймання й аналіз, просторові уявлення; зорове сприймання, зоровий аналіз і синтез; координація в системі “вухо – око – рука”; складноскоординовані рухи пальців і кистей рук; фонематичне сприймання; фонематичний аналіз і синтез.

Відповідно, серед індивідуальних форм організації освітньої роботи асистента вчителя з дітьми з ООП нами виділено бесіду, гру, творче завдання, сторітеллінг, запитання евристичного спрямування. Щодо групових форм, то вони найчастіше відбуваються у формі гуртків за інтересами, творчих майстерень, що сприяють набуттю навичок самообслуговування. До колективних форм віднесено конкурси, екскурсії, інтегрований театр, вечори, зустрічі, свята тощо.

Серед різноманітних форм і методів роботи асистента вчителя з учнями з ООП важливе місце посідає гра. Саме гра є природним для молодших школярів видом діяльності, де вони не лише відображають реальне життя, а й перебудовують його. Як доречно стверджує Н. Кравець, у грі створюються сприятливі умови для корекції та подолання порушень багатьох психічних процесів, насамперед тих, що забезпечують увагу дітей до навчальної діяльності, виникнення учбової мотивації, усвідомлення особистісного значення засвоєних літературних знань і умінь. Крім того, дидактичні ігри сприяють рухливості й гнучкості думки учнів у процесі гри [3]. Отже, раціональне використання гри є ефективним засобом залучення учнів з ООП до освітньої діяльності, мотивує долати труднощі у процесі навчання та сприяє самоствердженню й формуванню комунікативних умінь.

Важливе місце у роботі асистента вчителя з учнями з ООП посідає альтернативна комунікація, насамперед для дітей з тяжкими порушеннями мовлення, зі спектром аутистичних порушень. К. Островська вказує, що за допомогою PECS – технології обміну картинками, можна організувати комунікацію в умовах інклюзивного класу. Використовуючи картинку, учень може попросити будь-що, відповісти на питання, розповісти про себе і свої бажання, виразити емоції, завдяки чому формуються необхідні знання й уміння для успішного навчання в інклюзивному класі [5].

Щодо роботи з учнями з інтелектуальними порушеннями, для яких характерні байдужість, безініціативність, знижена пізнавальна активність, обмежений пасивний і досить бідний активний словник, невміння структурувати зв'язне висловлювання, що проявляється в

порушеннях монологічного мовлення, важливо використовувати технологію сторітеллінг. Завдяки технології сторітеллінгу у класах налагоджуються тісні контакти між учнями з різним рівнем розвитку пізнавальних можливостей, що важливо для інклюзивних класів, встановлюються дружні стосунки, доброзичлива атмосфера. Для учнів з інтелектуальними порушеннями застосування технології сторітеллінгу є досить актуальним, оскільки сприяє корекції та розвитку усіх пізнавальних психічних процесів, насамперед мислення, уяви, пам'яті, мовлення [4, с. 99]. У свою чергу завдання зі сторітеллінгу, наприклад, “я в казковому лісі”, базується на методі спрямованої візуалізації, що дозволяє дітям з ООП перенестися в казковий світ і уявити себе в ролі об'єктів живої природи, стати омріяними казковими героями, чим створюється фантастична атмосфера, учні розвиваються творчо. Як вказує А. Хіля, дитина усвідомлює різницю між власним ставленням до себе і ставленням оточуючих, що в подальшому позитивно впливає на соціальну самореалізацію учнів з ООП [6].

Працюючи з учнями з ООП, асистент учителя формує в них пізнавальні психічні процеси, організовуючи різноманітну діяльність школярів: конструювання (за наслідуванням, за зразком, за схемою, самостійно); ігри з дитячими конструкторами (“лего” та ін.); дидактичні ігри і вправи для розвитку пам'яті, мислення, уваги, уяви; вправи з розвитку раціональних прийомів запам'ятовування; сюжетно-рольові ігри з розвитку уміння спілкуватися, домовлятися, товаришувати; комунікативні вправи: діалоги-інсценівки; ігри на формування у дітей довіри і впевненості у собі.

Висновки. Саме асистент учителя найкраще зможе допомогти учню адаптуватися в закладі загальної середньої освіти, покращити його психоемоційний стан, сприяти розвитку соціальної активності, становленню й виявленню його здібностей, впевненості у власних силах і можливостях.

Запропоновані зміст, форми і методи роботи асистента вчителя з учнями з ООП сприятимуть поглибленню знань про зміст і специфіку інклюзивного навчання, виробленню навичок, що сприятимуть адаптації та усвідомленому вибору варіантів поведінки у процесі роботи, формуванню позитивних перцептивних установок щодо учнів з ООП; розвитку особистісних якостей асистента вчителя.

Список використаних джерел:

1. Буйняк М.Г. Психологічна готовність вчителів загальноосвітніх шкіл до інклюзії як умова ефективності навчання дітей з психофізичними вадами. *Інклюзивна освіта: теорія та практика*: Навчально-методичний посібник /за заг. ред. С. П. Миронової. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2012. С. 105-113.
2. Дятленко Н. М., Софій Н. З., Мартинчук О. В., Найда Ю. М. Асистент вчителя в інклюзивному класі: Навчально-методичний посібник. К.: ТОВ Видавничий дім “Плеяди”, 2015. 250 с.
3. Кравець Н. П. Літературні ігри і виховання розумово відсталих учнів як активних читачів. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки: Збірник наукових праць / за ред. В. М. Синьова, О. В. Гаврилова. Вип. V. В 2-х т., том I.* Кам'янець-Подільський: ПП. Медобори-2006, 2015. С. 155- 173.
4. Кравець Н. П. Сторітеллінг як технологія творчого розвитку учнів з інтелектуальними порушеннями на уроках літератури в умовах спеціального та інклюзивного навчання. *Topical issues of pedagogy: Collective monograph.* – Edizioni Magi, Roma, Italy, 2019. PP. 80-102.

5. Островська К. О. Аутизм: проблеми психологічної допомоги: Навчальний посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. 110 с.
6. Хіля А. В. Арт-терапія як засіб підготовки дітей з функціональними обмеженнями до самостійного життя. *Збірник наукових праць Вінницького держ. пед. ун-ту імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*, 2017. С. 142 -147.

УДК 376-056.263:316

Круглик Оксана,

кандидат педагогічних наук, доцент, НПУ

імені М. П. Драгоманова

м. Київ, Україна

СУЧАСНА ТЕХНОЛОГІЯ НАУЧІННЯ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Програма розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями слуху (глухі, зі зниженим слухом, з кохлеарними імплантами) також орієнтована на дитину з особливими освітніми потребами, яка, в силу різних обставин, навчається в умовах інклюзивного середовища. Завдяки сучасній технології навчання, що забезпечує здатність дитини до пізнавально-когнітивної діяльності, формується на актуальному рівні розвитку її мовлення, з максимальним використанням можливостей неушкодженого інтелекту. Запропоновані авторські педагогічні технології компенсаторно-корекційного спрямування, які базуються на сучасних досягненнях української та й зарубіжної теорії й практики, а також на багаторічних апробованих дослідженнях, проведених авторами програми (К. Луцько, О. Круглик, С. Губар, О. Мартинчук, К. Скуйбіда, С. Хіміч).

Соціалізацію людей у більшості випадках забезпечують міцні міжособистості стосунки, основа яких базується на комунікації та розумінні правил життєдіяльнісної поведінки. Нова технологія навчання ґрунтується на розвитку логічного мислення в домовленнєвий період та в процесі оволодіння мовленням, на основі слухового сприймання мовленнєвих сигналів дитиною, здатності її до аналітико-синтетичних операцій, розуміння причинно-наслідкових дій дорослих, дітей та своїх власних. Зокрема, при формуванні мовлення (звуковимови, розвитку усного мовлення, розвитку слухового сприймання мовлення, читання з губ) навчання відбувається з опорою на складоритми, окремі акустичні сигнали, доступні слуховому сприйманню дитини.

Програма наскрізно пронизана ідеєю всебічного розвитку дитини. При закладанні основ аналітико-синтетичного сприймання довкілля та опанування його пізнанням вирішальне значення мають відігравати педагогічні технології навчання, а саме: уміння наслідувати діяльність дорослих на доступному рівні дитини, відображати її з пам'яті, самостійно, а в подальшому на її основі оволодівати різними видами ігор; уміння логічно (абстрактно) мислити на домовленнєвому та мовленнєвому рівнях, що забезпечується розумінням закономірностей життєдіяльності самої дитини, усвідомленням себе як особистості в контексті навколишнього середовища, взаємодії з іншими людьми, спілкування, задоволення власних потреб, усвідомлення моральних, етичних та культурних суспільних цінностей, відповідно віковим можливостям.